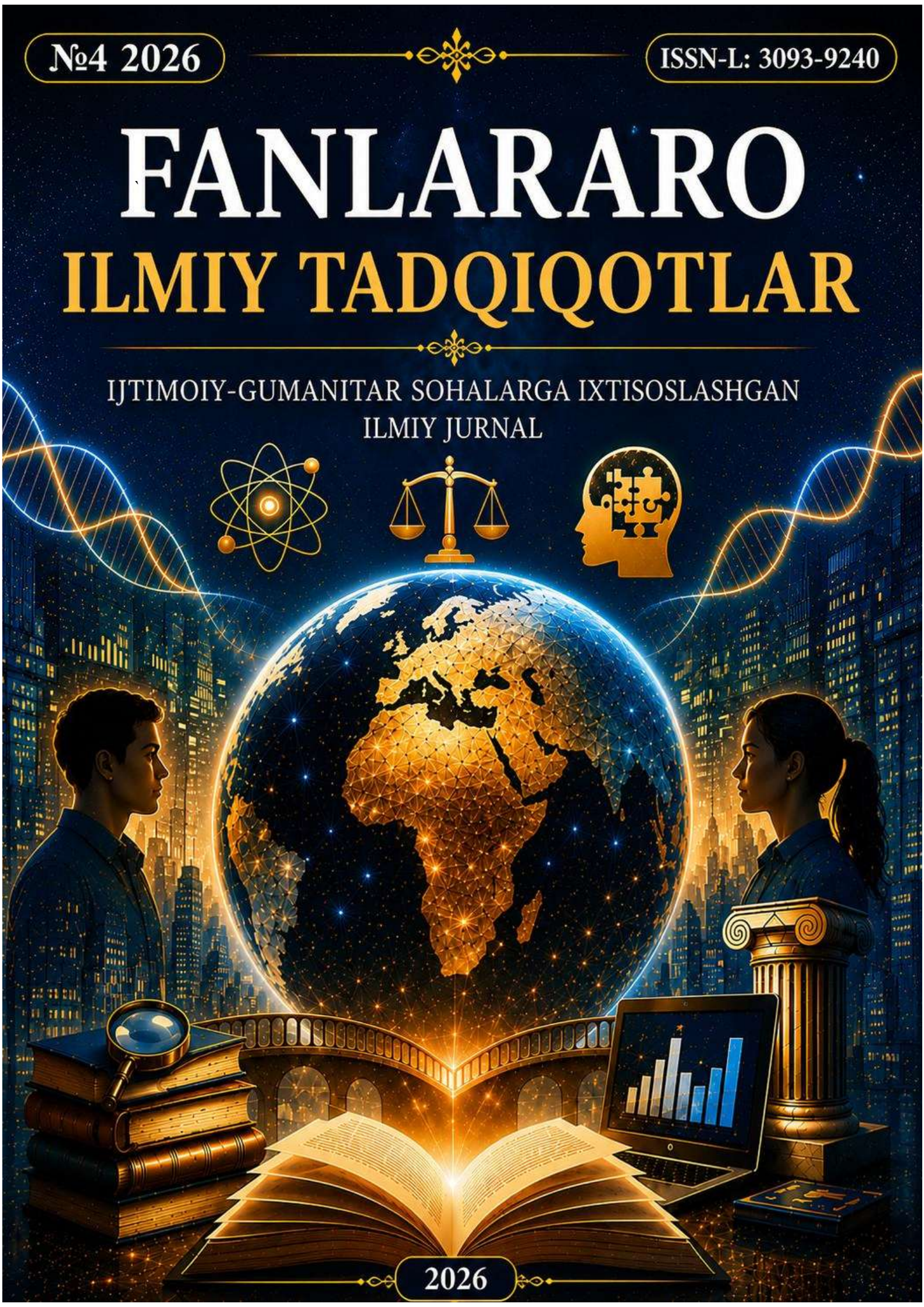
№4 2026

ISSN-L: 3093-9240

FANLARARO ILMIY TADQIQOTLAR

IJTIMOIY-GUMANITAR SOHALARGA IXTISOSLASHGAN ILMIY JURNAL

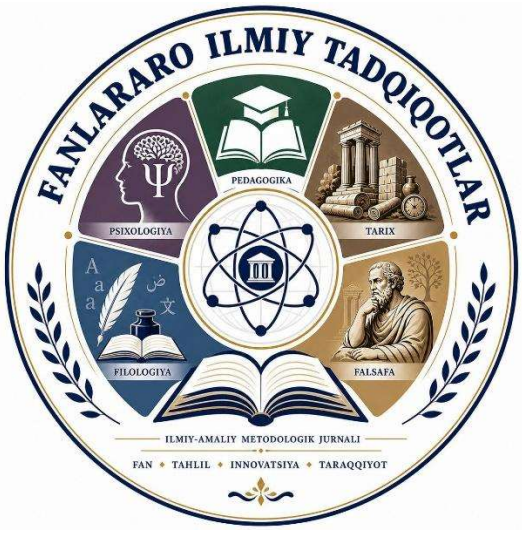

2026

FANLARARO ILMIY TADQIQOTLAR
ilmiy-amaliy metodologik jurnal

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
научно-практический и методологический журнал

INTERDISCIPLINARY SCIENTIFIC RESEARCH
scientific-practical and methodological journal

№4 2026

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalar sohasida nazorat inspeksiyasi tomonidan 2026-yil 5-may sanasida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilib, 1564147-sonli rasmiy guvohnoma asosida faoliyat yuritadi.

BOSH MUHARRIR:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI
Ismatulloyev Abdullo Nasrulloyevich
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

TAHRIRIYAT KENGASHI:
Rejep Uzyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Blinova Ye.E. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Abdullayeva B.S. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Ibragimova G.N. – pedagogika fanlari doktori, professor
Mamurov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Filippova O.G. – pedagogika fanlari doktori, professor (Rossiya)
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari doktori(DSc), professor
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
Umarova N.Sh. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ismoilova N.Z. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Abdullayeva D.U. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Atabayeva N.B. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Jabborov X.X. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Akramov M.R. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Tuychieva S.M. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Gadoyeva M.I. – filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Rasulov Z.I. – filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Qurbonboyev A.N. – psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
Taniyeva G. M. – tarix fanlari doktori, professor
Davlatova S.T. – tarix fanlari doktori, professor
Qurbonova M. B. – tarix fanlari nomzodi, professor
Turdiyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Maxmudova D.A. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldashev S.R. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Botirova D.B. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Alimova Ye.G. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Джексембаева Г.С. – psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) (Qozog‘iston)
Jalilov N.A.– pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Vahobov A.A. – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Raxmatova M.M. – filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xalilova R.R. – filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Bobojonov Sh.U. – tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sharipov Sh.F. – tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Bo‘tayev J.Sh. – tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Bobojonova F. X. – tarix fanlari nomzodi, dotsent

Mas’ul muharrir:
Xayitov Xayotjon Xikmat o‘g‘li

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР
Ашуров Рамзидин Рамазонович
доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА
Исматуллоев Абдулло Насруллоевич
доктор философии (PhD) по психологическим наукам

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
Реджеп Узюрек - доктор психологических наук, профессор (Турция)
Блинова Е.Е. - доктор психологических наук, профессор (Россия)
Стоюхина Н.Ю. - кандидат психологических наук, доцент (Россия)
Абдуллаева Б.С. - доктор педагогических наук (DSc), профессор
Ибрагимова Г.Н. - доктор педагогических наук, профессор
Мамуров Б.Б. - доктор педагогических наук, профессор
Филиппова О.Г. - доктор педагогических наук, профессор (Россия)
Мирзаева Ф.О. - доктор педагогических наук (DSc), профессор
Бафаев М.М. - доктор психологических наук (DSc), доцент
Умарова Н.Ш. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Исмоилова Н.З. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Абдуллаева Д.У. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Атабаева Н.Б. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Джабборов Х.Х. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Акрамов М.Р. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Туйчиева С.М. - доктор психологических наук (DSc), профессор
Гадоева М.И. - доктор филологических наук (DSc), профессор
Расулов З.И. - доктор филологических наук (DSc), профессор
Курбанбоев А.Н. - доктор психологических наук (DSc), доцент
Таниева Г.М. - доктор исторических наук, профессор
Давлатова С.Т. - доктор исторических наук, профессор
Курбанова М.Б. - кандидат исторических наук, профессор
Турдиев Б. - доктор философских наук, профессор
Махмудова Д.А. - доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент
Юлдашев С.Р. - доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент
Ботирова Д.Б. - доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент
Алимова Е.Г. - доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент
Джексембаева Г.С. - доктор философии (PhD) по психологическим наукам (Казахстан)
Жалилов Н.А. - доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент
Вахобов А.А. - доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент
Рахматова М.М. - доктор философии (PhD) по филологическим наукам, доцент
Халилова Р.Р. - доктор философии (PhD) по филологическим наукам, доцент
Бобожонов Ш.У. - доктор философии (PhD) по историческим наукам, доцент
Шарипов Ш.Ф. - доктор философии (PhD) по историческим наукам
Бутаев Ж.Ш. - доктор философии (PhD) по историческим наукам
Бобожонова Ф.Х. - кандидат исторических наук, доцент

Ответственный редактор
Хайитов Хаётжон Хикмат угли

EDITOR-IN-CHIEF
Ashurov Ramzidin Ramazonovich
Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF
Ismatulloyev Abdullo Nasrulloyevich
Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences

EDITORIAL BOARD
Rejep Uzyurek - Doctor of Psychological Sciences, Professor (Türkiye)
Blinova Ye.E. - Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyukhina N.Yu. - Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor (Russia)
Abdullaeva B.S. - Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Ibragimova G.N. - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Mamurov B.B. - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Filippova O.G. - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia)
Mirzaeva F.O. - Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Bafaev M.M. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor
Umarova N.Sh. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Ismoilova N.Z. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Abdullaeva D.U. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Atabayva N.B. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Jabborov Kh. Kh. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Akramov M.R. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Tuychieva S.M. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor
Gadoeva M.I. - Doctor of Philological Sciences (DSc), Professor
Rasulov Z.I. - Doctor of Philological Sciences (DSc), Professor
Qurbonboev A.N. - Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor
Tanieva G.M. - Doctor of Historical Sciences, Professor
Davlatova S.T. - Doctor of Historical Sciences, Professor
Kurbonova M.B. - Candidate of Historical Sciences, Professor
Turdiev B. - Doctor of Philosophy Sciences, Professor
Makhmudova D.A. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor
Yuldashev S.R. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor
Botirova D.B. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor
Alimova Ye.G. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor
Dzheksembayeva G.S. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences (Kazakhstan)
Jalilov N.A. - Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vahobov A.A. - Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Raxmatova M.M. - Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Khalilova R.R. - Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Bobojonov Sh.U. - Doctor of Philosophy (PhD) in Historical Sciences, Associate Professor
Sharipov Sh.F. - Doctor of Philosophy (PhD) in Historical Sciences
Butayev J.Sh. - Doctor of Philosophy (PhD) in Historical Sciences
Bobojonova F.X. - Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

Managing Editor
Xayitov Xayotjon Xikmat ugli

QASHQADARYO VOHASI HUNARMANDCHILIGI BILAN BOG‘LIQ QO‘SHIQLAR VA ULARNING ANTROPOLOGIK TAHLILI

Davlatova Saodat Tilovberdiyevna
O‘zbekiston Respublikasi Millatlararo munosabatlar va xorijdagi vatandoshlar masalalari bo‘yicha qo‘mitasi bo‘lim boshlig‘i
Tarix fanlari doktori, professor
saodatdavlatova70@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada Qashqadaryo vohasi hunarmandchiligi bilan bog‘liq xalq qo‘shiqlari etnologik va antropologik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Hunarmandchilik qo‘shiqlarining shakllanishi, ularning mehnat jarayoni, xalqning kundalik turmush tarzi, moddiy va ma’naviy madaniyati hamda urf-odat va marosimlar bilan o‘zaro bog‘liqligi yoritilgan. Xususan, urchuq va charx yigirish, bo‘z va gilam to‘qish, kashtachilik, tikuvchilik hamda boshqa an’anaviy hunar turlari bilan bog‘liq qo‘shiqlarning mazmuni va funksional xususiyatlari tahlil etilgan. Shuningdek, hunarmandchilikka oid marosimlar, ustoz-shogird an’analari, xalqning e’tiqodiy tasavvurlari, ramziy qarashlari hamda ayollarning an’anaviy hunarmandchilikdagi o‘rni ochib berilgan. Hunarmandchilik qo‘shiqlari xalqning tarixiy tajribasi, mehnat madaniyati, ijtimoiy hayoti va etnomadaniy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan muhim nomoddiy madaniy meros namunasi ekanligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: Qashqadaryo vohasi, hunarmandchilik, xalq qo‘shiqlari, mehnat qo‘shiqlari, etnologiya, antropologiya, charx, urchuq, to‘qimachilik, kashtachilik, gilamdo‘zlik, marosim, urf-odat, nomoddiy madaniy meros.

ПЕСНИ, СВЯЗАННЫЕ С РЕМЕСЛЕННИЧЕСТВОМ КАШКАДАРЬИНСКОГО ОАЗИСА, И ИХ АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация. В статье с этнологической и антропологической точек зрения анализируются народные песни, связанные с ремесленными традициями Кашкадарьинского оазиса. Рассматриваются процесс формирования ремесленных песен, их взаимосвязь с трудовой деятельностью, повседневным образом жизни, материальной и духовной культурой народа, а также обычаями и обрядами. Особое внимание уделяется содержанию и функциональным особенностям песен, связанных с прядением с помощью веретена и прялки, ткачеством, ковроделием, вышивкой, швейным делом и другими традиционными ремёслами. Раскрываются также ремесленные

обряды, традиции «устоз–шогирд» («мастер–ученик»), народные верования и символические представления, а также роль женщин в традиционном ремесленном производстве. Обосновывается, что ремесленные песни являются важным образцом нематериального культурного наследия, отражающим исторический опыт, культуру труда, социальную жизнь и этнокультурные ценности народа.

Ключевые слова: Кашкадарьинский оазис, ремесло, народные песни, трудовые песни, этнология, антропология, прялка, веретено, ткачество, вышивка, ковроделие, обряд, обычай, нематериальное культурное наследие.

SONGS ASSOCIATED WITH THE CRAFT TRADITIONS OF THE KASHKADARYA OASIS AND THEIR ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS

Abstract. This article provides an ethnological and anthropological analysis of folk songs associated with the traditional crafts of the Kashkadarya oasis. It examines the formation of craft-related songs and their interrelationship with labor activities, everyday life, the material and spiritual culture of the people, as well as customs and rituals. Particular attention is paid to the content and functional characteristics of songs associated with spindle and spinning-wheel work, weaving, carpet making, embroidery, sewing, and other traditional crafts. The article also discusses craft-related rituals, master–apprentice traditions, folk beliefs and symbolic representations, as well as the role of women in traditional craftsmanship. It is argued that craft-related songs constitute an important element of intangible cultural heritage, reflecting the historical experience, labor culture, social life, and ethnocultural values of the people.

Keywords: Kashkadarya oasis, craftsmanship, folk songs, labor songs, ethnology, anthropology, spinning wheel, spindle, weaving, embroidery, carpet making, ritual, customs, intangible cultural heritage.

KIRISH

O‘zbek xalqi juda boy, xilma-xil an’analarga ega bo‘lib, o‘ziga xos iqlimi, aholining mashg‘uloti, xo‘jalik faoliyatidagi an’analar avloddan-avlodga o‘tib kelgan. Ularni ijtimoiy munosabatlar turlariga qarab shartli ravishda tabiat, geografik muhit, mehnat turlari, milliy turmush va madaniyatga doir an’analarga bo‘lish mumkin.

Qo‘shiqlar mehnatkash xalqni moddiy va ma’naviy hayotining hamma tomonlari bilan mahkam bog‘langan bo‘lib, ular muayyan tarixiy taraqqiyotda insoniyat tafakkuri darajasiga qarab turmushni o‘ziga xos obrazlarida badiiy aks ettiradi. Qo‘shiqlar o‘zida eng qadimiy tushunchalardan tortib turli davrlarning turlicha qatlamlarini saqlagan hamda boy tasviriy vositalarda ifodalangan, serqirra

mavzu, janrlarning turli-tumanligi bilan xarakterlanuvchi qadimiy ijrochilik usullariga ham ega.

Insoniyat aydo bo‘libdiki, o‘z his-tuyg‘ularni ifodalash vositasi sifatida qalb ohanglarini qo‘shiqlarda ifodalagan. Qadimdan qo‘shiq deb atayotgan janr adabiyotlarda ko‘rsatilishicha, «shlok», «takshut», «ir» (yir), «kug» kabi atamalar bilan atalgan. Masalan, Mahmud Koshg‘ariy bunday asarlarni «qoshug‘» - qo‘shiq, qasida, she’r tarzida beradi.

Xalq qo‘shiqlari esa to‘liq ravishda lirik ijod sifatida belgilangan. Taniqli olima, xalq qo‘shiqlarining yirik tadqiqotchisi, butun umrini xalq qo‘shiqlarini yozib olish, o‘rganish, nashr qilishga bag‘ishlagan fidoyi inson Muzayyana Alaviya mazkur asarlarga: «...oddiy hayot hodisalari tug‘dirgan hissiyotni ifodalagan, kuyga solishga qulay, qisqa, esda qoladigan qofiya, vaznga ega bo‘lgan she’r qo‘shiq bo‘la oladi» , - deb ta’rif beradi.

Haqiqatan ham, qo‘shiqning paydo bo‘lishiga bosh sabab inson kayfiyatidagi chuqur iztirob yoki to‘satdan paydo bo‘lgan ko‘tarinki ruhdir. Inson noxush damlarda ko‘proq sukut saqlaydi, xayolda vaziyat yechimini topishga urinadi. Bunday daqiqalarda mungli kuy tasalli beradi, ko‘ngilni bir oz bo‘lsa-da yozadi. Xursandchilik onlarida esa sho‘x qo‘shiq, raqs hamroh bo‘ladi. Ayni ana shunday manfiy va musbat holatlar shaxs qalbida lirik kechinmalarning paydo bo‘lishiga zamin hozirlaydi: oqibatda qo‘shiqning yaratilishiga sabab bo‘ladi. Xalqimizda «Kuygan – qo‘shiqchi, suygan – baxshi» hikmati bejiz aytilmaydi.Qo‘shiqlar dehqonchilik, chorvachilik va hunarmandchilik qo‘shiqlariga bo‘linadi

Hozirgi kunda dunyo miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari etnik xususiyatlarni saqlab qolish omillari va milliy marosimlarni ilmiy asoslashga sabab bo‘lmoqda. Bugun zamonaviy etnologiyada tadqiqot mavzusi yanada chuqurlashtirilgan holda eng yirik etnoslardan tortib kam sonli xalqlarni ham izchil o‘rganishga, ularning turmush tarzi bilan bog‘liq urf-odat va marosimlarni tadqiq qilishga e’tibor qaratilmoqda.

MAVZUNING O‘RGANILGANLIGI VA METODOLOGIYASI

Xalq hunarmandchiligida mahalliy aholining urf-odat, marosim, bayram, diniy va dunyoviy dunyoqarashlari bilan bevosita bog‘langan tasvirlar doimo ramziy ohangda, yetakchi mavzu sifatida talqin etib kelingan. Hududlar hunarmandchiligi bilan bog‘liq an’ana, urf-odat va marosimlarda asosiy qahramonlar – inson, tabiat va koinot bo‘lgan. Chunonchi, urf-odat va marosimlarda dastlab dunyoning paydo bo‘lishi, tabiat hodisalarini ilohiylashtirish tarannum etilsa, davrlar osha ular orasidagi bog‘liqlik avval diniy, keyin falsafiy mushohada tarzida namoyon bo‘ladi. Bugungi kungacha yetib kelgan milliy hunarmandchiliki o‘zining ishlab chiqarish uslubi va texnologiyasini saqlab qolgan bo‘lsa-da, mazmunan va shakl jihatidan

ancha o‘zgargan.

Xalq amaliy bezak san’atida tasvirlangan naqshlarda ma’lum etnos vakillarining estetik dunyosi ifodalanishi bilan birga, unda dunyoviy va zamonaviy tasavvurlar ham o‘rin olgan. Bunday semantik-semiotik ramz, timsollar hunarmandchilikning barcha sohalarida aks etishi nafaqat islom an’analari, balki milliy madaniy-tarixiy jarayonni ko‘rsatib turuvchi abadiy manba ham hisoblanadi.

Hunarmandchilik ishlarini bajarish jarayonida kuylanadigan qo‘shiqlar hunarmandchilik kasb-kori bilan bog‘liq qo‘shiqlari hisoblanadi. O‘zbek xalq hunarmandchilik qo‘shiqlari orasida charx yigirish, o‘rmak o‘rish, kashta, to‘n tikish, gilam, bo‘z to‘qish bilan bog‘liq qo‘shiqlar asosiy o‘rin tutadi.

Masalan, hunarmandchilik qo‘shiqlaridan:

a) 44 misra o‘tov tikishga;

b) 28 misra gilam to‘qishga;

v) 40 misra esa so‘zana, zardevol, ro‘molcha, bug‘joma, yostiq, ko‘rpa, qalpoq, belbog‘ tikishga bag‘ishlanganlarni keltirib o‘tish mumkin [4].

To‘qimachilik hunarmandchiligining eng yirik tarkibiy qismlaridan biri tikuvchilik hunari qo‘shiqlari xalqimizning uzoq asrlar davomida shakllangan tikish-bichishga aloqador an’analarini ifoda etadi. Ular askar hollarda, tikiladigan kiyimlarning turlari va ularga daxldor e’tiqodlarga qarab ichki xilma xillik hosil qilgan. Shu sababli bir kiyimga atalgan qo‘shiq namunasini boshqa bir kiyim tikish jarayonida aytib bo‘lmaydi. Shu zaylda bir-biridan farq qiluvchi kashtachilik, do‘ppido‘zlik, to‘ndo‘zlik, zardo‘zlik va boshqa turkumga mansub qo‘shiqlar paydo bo‘la boshlagan.

To‘quvchilik hunarmandchiligida ip yigirish bilan bog‘liq urchuq qo‘shiqlari hunarmandchilik bilan bog‘liq qo‘shiqlar sirasida katta o‘rin egallaydi. Chunki u yoki bu matoni to‘qish uchun zarur bo‘lgan ipni mustahkam eshishda qo‘llaniladigan maxsus dastgohlar yo‘q paytlarda kishilar ipni urchuq vositasida yigirganlar. Urchuq qo‘lda ip yigirish uchun ishlatiladigan, ikki tomoni uchli, o‘rtasi yo‘g‘onroq tayoqcha, yigirish quroli hisoblangan [5].

Qo‘l mehnati bilan bajariladigan bu mehnat turi ham uzoq vaqt talab etadigan zerikarli jarayon bo‘lib, ip yigiruvchi ayollar ish paytida urchuqqa murojaat qilishib, ishning ishning unumli va samarali bo‘lishini tilaganlar:

Tez-tez aylan urchug‘im,
Tezlab bo‘layin kechka.
Burayin qo‘lim bilan,
Gurillab aylan, urchug‘im [6].

https://fanlararotadqiqotlar.uz/ ISSN-L: 3093-9240

Urchuq yigirish ham ayollardan mahorat, epchillik talab etadi. Shuning uchun o‘rmakchi xotinlarning o‘z ishini puxta bajarish haqidagi istaklari aks etganligi muhim ahamiyatga ega.

Dostonlarda aks etgan hunarmandchilikka oid qo‘shiqlar ichida charx qo‘shiqlari katta o‘rin egallaydi. Mehnat e’tibori bilan charx urchuqdan keyin yuzaga kelgan ip yigiruvchi mukammallashgan asbob bo‘lib, uning ish unumi ancha yuqori. Charx… ip yigiradigan dukli dastali asbob [5]. Bundan ko‘rinib turibdiki, charx maxsus dastakni burash orqali aylantiriladi, shu bois u kishini tez charchatadi.

Charx yigirib, charx yigirib,
Shul qo‘lginam toladur.
Agar shuni yigirmasam,
Bolalar och qoladur [6].

Charx urchuqqa nisbatan ancha qulaylikka ega bo‘lishiga qarmay, ish unumi jihatidan hozirgi dastgohlar darajasida emas. Ip yigiruvchilar bir hafta mobaynida qilgan ishlari evaziga oilani boqishga yetadigan ip tayyorlay olmasliklaridan shikoyat qiladilar.

TAHLIL VA NATIJALAR

Marosimlar millatning o‘ziga xosligi va tarixiy tajribasini saqlash va kelajakka yetkazish vositasi sifatida milliy hayotning ulkan belgili (semiotik) hodisasidir. Ayni paytda, ma’naviy qadriyatga aylangan urf-odat va rasm-rusumlar zamon talablari asosida qayta baholanib boradi. Ushbu etnosemiotik jarayon ham an’anaviylikning ustuvorligidan kelib chiqadi.

Marosim qo‘shiqlari musiqa folklorining murakkab va muhim masalalaridan hisoblanib, urf-odatlar qo‘shiqlar bilan bir butunlikda olinadi. Zero, marosimning tarixiy taqomilini ko‘rish uchun qo‘shiqlarning badiiy obrazi muhim o‘rin tutadi. Marosimlarda xatti-harakat va so‘z vositalari qatorida musiqa muhim o‘rin tutadi. Biz birorta marosimni qo‘shiq yoki aytim-yo‘qlovlarsiz tasavvur eta olmaymiz.

Qashqadaryo vohasining Qarshi va Shahrisabz tumanlarida metallga ishlov beruvchilar katta boboga atab ma’lum davr oralig‘ida sannongarlik /sannonpazlik marosimini o‘tkazib turishgan. Sannonpozlik– bu arvohi pir marosimining o‘zi bo‘lib, unda Qashqadaryoning barcha metallga ishlov beruvchilari, ya’ni temirchilar, misgarlar, zargarlar ishtirok etishgan. Bu marosim Rossiya imperiyasi bosqiniga qadar Qarshi va Shahrisabzda 2–3 yilda bir marta o‘tkazilinib, unda asosan hunarmandlarning jamoaviy ishlari borasidagi masalalar ko‘rilgan. Sannonpazlik marosimida Qur’on va risoladan parchalar o‘qilgan, qo‘y va echki so‘yilib, qurbonlik qilingan. Bu marosim uchun salqin va so‘lim joylar tanlanib, ba’zan temirchilarning qo‘rg‘oni yoki masjid hovlilarida ham o‘tkazilgan. Marosim tayin qilingan kunda taklif qilinganlardan kimgadir temir-tersak, ko‘mir va boshqa

https://fanlararotadqiqotlar.uz/ ISSN-L: 3093-9240

mahsulotlar kerak bo‘lsa, marosim kuni tortiq va shirinliklar bilan birga yetkazilgan. Bundan tashqari, oqsoqolga barcha harajatlar uchun ma’lum miqdorda bir qism pul ham berilgan. Kelgan mehmonlar yuqorida o‘tirgan imom, bobo, oqsoqol va katta ustalar bilan salomlashishgan. Hamma yig‘ilgandan so‘ng Qur’ondan oyatlar o‘qilib, hunar pirlariga sajda qilingan. Keyin ustaxonalarni ta’mirlash boshlanib, bu jarayon bir necha kun davom etgan.

Dehqonchilik kabi hunarmandchilik sohasida ham kayvoni atamasi uchraydi. Kayvoni Qashqadaryo vohasining tog‘li tojiklari orasida katta oilalardan tayinlangan ayol bo‘lib, barcha ayollarga ishni ta’minlab beruvchi hisoblangan. Vohaning turkiy tilli aholisi orasida kayvoni atamasi faqat ayollarga nisbatan emas, balki hunarmandchilik masalalari bilan shug‘ullanuvchi qishloqning katta yoshdagi erkaklariga nisbatan ham qo‘llangan. U Farg‘ona vodiysida – xodim, Buxorada – kayvoni, Toshkentda dasturxonchi deb atalib, barcha oilaviy marosimlarni o‘tkazish, mehmonlarga yeguliklar tortish va sovg‘a berishda o‘z maslahatini bergan.

Surxon vohasida olib borilgan dala etnografik tadqiqotlardan ma’lum bo‘lishicha, xalq dostonlarida aks etgan o‘zbek xalq qo‘shiqlari orasida hunarmandchilik kasbu-koriga oid qo‘shiqlar anchagina salmoqli o‘rin egallaydi. Bunday qo‘shiqlarda hunarmand yoki kosibning uzoq tarixiy sharoitlardagi moddiy va ma’naviy hayoti, ichki ruhiy kayfiyati, mehnat mashaqqatlari bilan qo‘shilib tasvirlanadi:

Bo‘z to‘qiymiz qirg‘og‘ini o‘xshatib,
Moki otaman dastginamni qaqshatib,
Bozordagi shoyilardan yaxshi etib
Nafsdan o‘xshagan bo‘zim yaxshidir [9].

Ayollar tilidan aytiladigan bunday qo‘shiqlar charx yigirishda (“Charxim tonib tashlaydi”), olacha, gilam to‘qishda, so‘zana, palak, do‘ppi tikish va shunga o‘xshagan ish jarayonlarida yaratilgan hamda tildan tilga o‘tib kuylanib kelmoqda. Demak, bo‘zchi aytgan qo‘shiqda jafoli, unumsiz mehnat bo‘zchilik hunarining g‘oyat og‘irligi, buning ustiga to‘kilgan bo‘zi sotilmay, bozori kasod bo‘lib, oilasidan muhtojlik arimaganligi singari motivlar ravshan ko‘rinib turibdi. Xalqda “bo‘zchi belboqqa yolchimas” degan maqol behuda bo‘lmagan. Haqiqatda bo‘zchi bor yo‘g‘ini bozorga olib chiqqan, bir parcha nonga almashtirgan. Ana shu hayotiy detallar, kosibning ruhini qo‘rquv, g‘amginlik, shikoyat motivlar orqali beriladi:

Do‘kondan uyga kirsam tanam qaqshaydi,
Sovuqlarda o‘lmay qolsam yaxshiyda
Qarisi tilladan ketsa yaxshiydi,
Shunday mening bo‘zim arzon ketarmi [10].

Mehnat jarayonini aks ettiradigan an’anaviy qo‘shiqlarning o‘ziga xos xususiyati shundan iboratki, bajariladigan mehnat ritmi qo‘shiq ohangi bilan ichki bog‘liqlikka egaligin ko‘rsatadi. Kosib-hunarmandning kelini yoki qizini charxda ip yigira turib, qo‘l harakati ritmiga muvofiq ohangda mos kuylaganda, uning yoshligi, ichki zavqi, shu topda ishdan ko‘ra o‘yinga mayli ko‘proq ekani sezilib turadi:

Elak ichida kepak,
Mening eshganim ipak,
Mening ipimday qilib
Esholmaydi o‘rgimchak.

Bu kabi qo‘shiqlarda aholining halol mehnat qilib yashashi, tiriklik uchun kurashi, kundalik turmush tarzi, xo‘jalik faoliyati va mehnatga muhabbati uning azaliy odati ekanligi chuqur hayotiy aytimlarida ko‘rish mumkin.

Bo‘zchi dastgohining har bir zaruriy qismi haqida fikr yuritilishi va ularning bir-biri bilan uzviy bog‘liqlikning qo‘shiqqa solinishi tasodifiy emas. Bo‘zchi o‘z qo‘shiqlarida mehnat sharoitining og‘irligi, zax, qorong‘i, do‘konda ishlash jarayoni quyidagicha tasvirlanadi.

Gulladan ilgari dastgoh,
Poshpurtlarni urdim pastga,
Siring aytma yoru do‘stga,
O‘tgin, qora mokim endi[9].

Hunarmandchilik qo‘shiqlarida mehnat ahlining moddiy qiyinchiliklari, turmush kechirishning og‘irligi va ijtimoiy hayotdagi tengsizlik sabablarini ochiq ravshan tushunib olish mumkin.

Tarixiy manbalardan ma’lumki, Qashqadaryo vohasida yashovchi turkman xalqining yabani urug‘i, hamda Qamashi va Jeynov qishloqlaridagi arablar bilan birga yashovchi aholi o‘rtasida gilamdo‘zlik vohaning boshqa hududlariga qaraganda juda rivojlangan. Yabani urug‘i ersari qavmiga mansub bo‘lib, XVIII asrning o‘rtalarida Qashqadaryo vohasiga Turkmanistonning Burdaliq qishlog‘i atroflaridan ko‘chib kelishganligi to‘g‘risida ma’lumotlar uchraydi [8]. Lekin bu fikr bilan vohada gilamdo‘zlikning rivojlanishida turkman urug‘lari muhim o‘rin tutgan ekan degan xulosaga kelmaslik kerak. Vohada gilamdo‘zlik qadimdan mavjud bo‘lib, bu kasb qo‘shni urug‘ va qavmlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar natijasida takomillashib, rivojlanib kelgan.

Dostonda gilamdo‘zlik va tikuvchilik bilan bog‘liq qo‘shiqlar Zebo va uning onasi obrazi talqini orqali beriladi. Tikuvchilik o‘zbek xotin-qizlarining barchasi bilishi shart bo‘lgan hunar hisoblansa-da, bu sohaning ham o‘z ustalari, elda nom qozongan chevarlari bo‘lgan. Qo‘shiqda aytilganidek: «Jomovni jonli tikadi, tugmani egri tikadi, to‘p tikish, ko‘rpa tikish, uni ko‘r ham tikadi [4].

https://fanlararotadqiqotlar.uz/ ISSN-L: 3093-9240

SUDGA OID PSIXOLOGIK EKSPERTIZANING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MUAMMOLARI Elov Ziyodullo Sattorovich	6
OILADAGI NIZOLARNI HAL ETISHDA MEDIATORLIK FAOLIYATINING AHAMIYATI Ibaydullayeva Umida Rustamjonovna	14
MUSTAQILLIKNING 35 YILI: ICHKI ISHLAR ORGANLARI TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR VA XALQCHIL-PROFESSIONAL XIZMATNING YANGI BOSQICHI Tursunova Ozoda Abdullayevna	22
ICHKI ISHLAR ORGANLARI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH TIZIMIDA YANGI BOSQICH: TA'LIM SIFATI, INNOVATSION YONDASHUVLAR VA DUAL TA'LIM INTEGRATIV MODELI Shermatova Nazokat Safarovna	28
AXBOROT ISTEMOLI MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI (TALABALAR MISOLIDA) Ramazonov Jahongir Djalolovich	34
O'SPIRINLARDA KIBERBULLINGNING PROFILAKTIKASI VA PSIXOKORREKSION IMKONIYATLARI Ibodova Gulimehr Inoyat qizi	46
GLOBALLASHUVNING SHAXS SHAKLLANISHIGA TA'SIRINING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI Raxmatova Zamira Baxtiyorovna	56
O'SPIRINLIK YOSHI DAVRIDA SUITSIDAL XULQ MUAMMOSINING PSIXOLOGIK TADQIQOTLARDA O'RGANILGANLIK HOLATI Sadilloyev Odiljon Oripovich	63
JAZO MUDDATINI O'TAYOTGAN SHAXSLARGA TA'SIR ETADIGAN IJTIMOIY-PSIXOLOGIK TA'SIRLAR Manzitov Baxtiyor Tolibovich	72

BIOLOGIYA TA'LIMIDA O'QUVCHILARNING BILIM VA KOMPETENSIYALARINI BAHOLASHNI PEDAGOGIK KVALIMETRIYA VA ZAMONAVIY PSIXOMETRIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH **Boyxonov Islomjon Abduqaxxor o'g'li**	**79**
TALABALARDA INFORMATSION-ANALITIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL-METODOLOGIK ASOSLARI: TIZIMLI, KOMPETENSIYAVIY VA FAOLIYATLI YONDASHUVLAR **Baydjanov Bekzod Xaitboyevich**	**91**
O'QUVCHILARDA KREATIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI **Axmedova Gavhar Faxriddinovna**	**101**
QASHQADARYO VOHASI HUNARMANDCHILIGI BILAN BOG'LIQ QO'SHIQLAR VA ULARNING ANTROPOLOGIK TAHLILI **Davlatova Saodat Tilovberdiyevna**	**109**
YALDO KECHASI ANANAVIY TAQVIM MAROSIMINING ETNOLOGIK TAHLILI **Qurbonova Manzila.,** **Bobojonov Shavkat**	**116**
BUXORO MODDIY MADANIY MEROSINI MUZEYLASHTIRISHDA OBIDALARDAGI ASTRONOMIK BELGILARNING O'RNI **Tuksanova Zilola**	**132**
QORAQALPOQ, TURKMAN VA INGLIZ ERTAKLARIDA OBRAZLI NUTQNING MILLIY MODELLARI: FRAZEOLOGIZM, RANG VA MAISHIY TIMSOLLAR **Jepbarova Sayat Kurbanmiratovna**	**138**
INGLIZ VA QORAQALPOQ TILLARIDAGI ONIM KOMPONENTLI FRAZEOLOGIZMLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI **Koyshekenova Tatyana Kenesarievna**	**144**
LINGVOSEMIOTIKANING FAN SIFATIDA SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI **Nurmatova Sadbarxon Erkinovna**	**151**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VAZIRLIGI HUZURIDAGI
AXBOROTLASHTIRISH VA TELEKOMMUNIKASIYALAR SOHASIDA NAZORAT INSPEKSIYASI

ГУВОҲНОМА

№1564147 Фаол

"FANLARARO ILMIY TADQIQOTLAR" MAS'ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYAT

Оммавий ахборот воситаси давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома

ЛИЦЕНЗИЯ РЕЕСТРИ БЎЙИЧА ТАРТИБ РАҚАМИ
C-5669890

СТИР (СОЛИҚ ТЎЛОВЧИНИНГ ИДЕНТИФИКАЦИОН РАҚАМИ)
312386344

АМАЛ ҚИЛИШ МУДДАТИ
05.05.2026дан - - чексиз

ЖОЙЛАШГАН МАНЗИЛИ (ПОЧТА МАНЗИЛИ)
Тошкент шаҳри, Сирғали тумани, Янги Бунёдобод МФЙ, Сергели 6а мавзеси, 8-уй, 148-хонадон

ВАКОЛАТЛИ ОРГАН
Ўзбекистон Республикаси Рақамли технологиялар вазирлиги ҳузуридаги Ахборотлаштириш ва телекоммуникациялар соҳасида назорат инспекцияси

05.05.2026 18:22
TAQDIM ETILGAN SANA

Гувоҳнома **№1564147**

Faoliyat turi

Оммавий ахборот воситаси сифатида фаолиятни амалга ошириш

Qo'shimcha ma'lumotlar

ҚЎШИМЧА МАЪЛУМОТЛАР

Оммавий ахборот воситасининг номи	Fanlararo ilmiy tadqiqotlar
Оммавий ахборот воситасининг тили	o'zbek, rus va ingliz tili
Оммавий ахборот воситасининг тури	Журнал

ТАРҚАТИЛИШ ҲУДУДИ ВА ШАКЛИ

Тарқатилиш ҳудуди ва шакли	Республика миқёсида
Viloyat	
Тарқатилиш шакли	Онлайн

License SYSTEM

05.05.2026 18:22
TAQDIM ETILGAN SANA

Materiallar ko‘chirib bosilganda **“Fanlararo ilmiy tadqiqotlar”** jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart.

***

Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.
Ilmiy maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqiladi. Tahririyat a’zolarining jurnal ruknlariga mos kelmagan, ko‘rsatilgan talablarga mos bo‘lmagan maqolalarni nashr qilmaslik huquqi bor.

***

“Fanlararo ilmiy tadqiqotlar” jurnali 05.05.2026-yildan O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalar sohasida nazorat inspeksiyasi tomonidan 2026-yil 5-may sanasida davlat ro‘yxatidan o‘tkazilib, 1564147-sonli rasmiy litsenziya asosida faoliyat yuritadi.

***

Yuborilgan maqolalarning barchasi “Antiplagiat” tizimida tekshiriladi.
Jurnalda nashr etilgan materiallar va ma’lumotlarning to‘g‘riligiga mualliflar mas’ul.

“Fanlararo ilmiy tadqiqotlar” ilmiy-amaliy metodologik jurnali barcha ta’lim muassasalari va ilmiy izlanuvchilarni hamkorlikka chorlaydi.

Muassis: “Fanlararo ilmiy tadqiqotlar” MCHJ
Tahririyat manzili: Toshkent shahar Sergili tumani Yangi Bunyodobod MFY 8-uy
https://fanlararotadqiqotlar.uz/